

Karasszon Dénes

Anghy Csaba Geyza, a Fővárosi Állatkert megmentője

A bűnbeesés miatt az Édenkertből kiűzött első emberpár Földünket benépesítő késői leszármazottai máig sajnó szívvel idézik fel az állatvilággal paradicsomi ártatlanságban együtt töltött boldog, békés idők emlékét. A vadászatok, cirkuszi állatviadalok, kocsi- és lóversenyek megrendezésében kedvüket lelő hatalmas ókori és középkori uralkodók tartottak fenn pompás állatkereteket (paradeisosokat, bestiariumokat); festők, szobrászok ábrázolták alkotásaikban, ókori tudósok írták le műveikben koruk létező és képzeletbeli állatvilágát; írók, költők emlékeztek meg mesék talán soha sem volt állatsodáiról. A ma embere természetrajzi folyóiratok különleges technikával készült gyönyörű fényképein, televíziója képernyőjén is elbűvölve nézi napjaink vízben, szárazföldön és levegőben élő állatfajai megszámlálhatatlan sokaságának színpompás, szemét gyönyörködtető, harmonikus formagazdagságát és – nem utolsósorban – a különleges képességeit bemutató káprázatos filmeket.

Az állatok fantáziadús írók, költők, tudósok által megteremtett tarka mese- és mondvilágát protestáns természettudós, a „német Plinius”: Konrad Gesner (1516-1565) fosztotta meg természetfölötti, misztikus burkától és helyezte a létező lényeket – ugyancsak protestáns művész, a zürichi xylographus Hans Asper hallatlanul népszerűvé vált ábrái által – reális földi környezetbe. Azóta fejlődött száraz, leíró természettudományá a zoológia, ám az-

óta napról-napra újabb, immár valódi „csodákkal” lépve meg az objektív tudományt. Érthető, hogy a gyermekek fantáziáját ma is elbűvöli az állatok világa, különösen, ha olyan kiváló természetrajz tanárok nevelik őket, mint amilyenek hagyományosan a híres pataki iskolában tanítottak.

Sárospatak ugyanis – a Múzsák lakóhelye – a Gesnerrel szakmai-baráti kapcsolatát levelezés útján fenntartó Balsarati Vitus János, majd az *Orbis Sensualium Pictus*-t (1685) megjelentető Comenius munkássága révén kezdetől fogva nemzetközi hírnévnek örvendhetett a természetrajz-oktatás terén. Gesner *Historia animalium* c. állattani munkáját a „széphalmi remete”, Kazinczy Ferenc, a magyar irodalom nagy reformátora 1709-ben – még várfozsága idején – fordította magyarra; ismeretlenségben maradt kéziratos munkáját azóta is Patakon őrzik. A természetrajzot egyébként Patakon már 1708 óta – a Simándi István által Hollandiából hozott *Laterna magica* segítségével, vetített képek bemutatásával – tanították. Említhetjük még Soltész Jánosnak (1809-1879), a Sárospataki Református Főgimnázium iskolaorvosának nevét is, akinek *Iskolai egészségtan* c. könyvét 1839-ben a Tiszamenti Egyházkerület református iskoláiban tankönyvként bevezették, és aki az iskolakórház vezetése, valamint az iskolaegészségtan oktatása mellett a természetrajz tanítását is vállalta. Ilyen hagyományokat őrző és fenntartó környe-

zetben hogyan ragadta volna meg az ifjú Anghy Csaba Géza fogékony képzeletét az állatok különleges világa? „*Diffugere nives...*” (lat. = elolvadt) c., a Nagykönyvtár Tudományos Gyűjtemények Kézirattárában Analekta 46 jelzéssel őrzött visszaemlékezésében így ír erről az 1901. október 22-én Budapesten született, csenevész városi gyerekként erősödni Sárospatakra küldött, és ott Halász Dénes osztályában 1919-ben érettségizett Anghy Csaba Geyza (eredeti Géza keresztnévét első osztályfőnöke: P. Deák Geyza után önkényesen írta Geyzának): „...Pályaválasztásom egyelőre naív elképzeléseire döntően hatott Karádi György aki megengedte, hogy a természetrajzi szertárban rendezkedjek – ami gyermek vágyaimnak beteljesülése volt, már t.i. egy olyan gyermeké, akit ez a studium speciálisan érdekelt. De nehéz is lett volna egy csirájában hordott elgondolást nem megérlelni éppen Karádi Györgynek. Visszagondolva, az elmúlt évtizedek során őt mindig úgy látom magam előtt, mint aki nem csak lett pedagógus, hanem már annak is született....Órái, az általa vezetett tanulmány- és gyűjtőutak nagy élményt jelentettek mindannyiunk számára. A rovarokról, növényekről tartott magyarázatai alapján már akkor szinte teret-zoológusnak éreztem magam, anélkül, hogy ezt a fogalmat akkoriban egyáltalán ismertem volna. Ő adta kezembe Herman Ottó: „*A madarak hasznáról és káráról*” c. könyvét. Tőle ismertem meg az aranyos bábrabló, a nünüke, a hőscincér, a csibor stb. életmódját; együtt figyeltük meg a Bodrogon a tiszavirág efemer rajzását. A szegélyes csikbogárról tartott magyarázata pl. annyira élt emlékezetemben, hogy amikor – már az 1930-as években – az Állatkert emlősosztályát vezettem, még akkor is kísérletesen vizsgáltam, tanulmányoztam e bogár táplálkozásának apró részleteit.”

Anghy Csaba Geyza alapvetően praktikus beállítottságának megfelelően felsőbb tanulmányait a Magyaróvári Gazdasági Akadémián kezdte. Az Akadémia Növénytermesztési Tanszékén betöltött tanársegédi állásától megválva tanulmányait Budapesten, a Tudományegyetem mezőgazdasági karán folytatta. Agrármérnöki oklevelét elnyerve Schandl József akadémikus tanársegédje lett az Állattenyésztési Tanszéken (1924). Innen lépett a fővárosi szolgálatába mint a Fővárosi Állatkert Emlős Osztályának vezetője (1930). Így lett feladata 1945 után a háborús károk felbecsülése és az Állatkert további sorsának megítélése. Tanulmányi és állatvásárlási célból végigjárta külföldi országok állatkertjeit, meglátogatta zoológiai múzeumok gyűjteményeit, egyetemek és főiskolák állattenyésztési és zoológiai tanszékeit, intézeteit. Utazásai során jelentős állatrendszertani, tenyésztésbiológiai, örökléstani, takarmányozástani és hybridizációs ismeretekre tett szert. Sorra jelentek meg tudományos és népszerűsítő munkái. Fáradhatatlan szervező, népszerűsítő és szakirodalmi tevékenységének köszönhető, hogy az európai viszonylatban bizony nem az elsők között – Xántus János és Rómer Flóris 1862-ben beterjesztett javaslata alapján végre 1866-ban – megnyitott budapesti Állatkert a II. világháborúban elszenvedett súlyos károk ellenére fennmaradt, sőt új fejlődésnek indult. Anghy Csaba Geyza ugyanis az Állatkertet – addigi „szórakoztató látványosság” szerepköréből kiemelve – biológiai tudományos állomássá fejlesztette. Gazdasági Akadémiai tanulmányai során szerzett gyakorlati állattenyésztéstani ismereteit hasznosítva kezdett hozzá az állatkerti állatok mindaddig hagyományosan, tapasztalati alapon végzett táplálásának az adott állatfaj tápanyag-igényének megfelelő szakszerű étrendi előírások kidolgozásához. Az állatkerti állatok (pl. zsiráfok)

tanulmányozása mellett előszeretettel foglalkozott a honfoglaló magyarok lovival, vizsgálva a domesztikáció hatását a mai lófajták kialakulására; könyvet írt a magyar pásztorkutyákról; kidolgozta bírálatauk pontozásos mintaértékeit. Ugyanígy foglalkozott a házinyúl, az angóranyúl, a nyérc, a nutria, a pézsmapocok tenyésztésével és kidolgozta ezek pontozásos érték szerinti bírálatának rendszerét. Igazi polihisztor biológusként nem feledkezett meg a macskákról sem, de állatkerti állataihoz is hű maradt: részletes tanulmányban ismertette a berlini Zoologisches Museum zebra-, valamint a római Museo Civico Coloniale zsiráfőr gyűjteményét.

Nem készült tudósna. A Pataki Múzsák csókja által inspirált fáradhatatlan kutató szelleme alapján mégis őt kérték fel 1947-ben a Debreceni Agrártudományi Egyetem Állattenyésztéstani Tanszékének vezetésére. Érdeklődése ekkor a Hortobágy állatállományának tenyésztési problémái felé fordult: a hazai rackajuhokon karakül kosok tenyésztésbe állításával nagyszabású fajtajavító kísérletekbe fogott; ugyancsak kísérleteket végzett a hortobágyi szürkemarha állomány tejlőképességének fokozására; valamint a nutria magyarországi meghonosítására. Tojásvizsgáló műszereket konstruált, professzori befolyását felhasználva vett részt az Állattenyésztési Kutatóintézet gödöllői baromfi-tenyésztési osztálya Kutatólaboratóriumának, majd a Kisállattenyésztési Kutatóintézet Prémésállat-tenyésztési Osztályának létrehozásában, munkájának irányításában. Ez időszak alatt készítette el a karakül-tenyésztés témaköréből választott, prémnőség alapján történő tenyész kiválasztás módszerét ismertető kandidátusi értekezését is (1955). Az elmélyült kutatói pálya megnyílt számára, ám gyorsan be is zárult, amikor 1956-ban a Fővárosi Állatkert igazgatójává, majd 1958-ban főigazgató-

jává nevezték ki. Sietett személyes kapcsolatot létesíteni a környező országok állatkertjeinek igazgatóival, kutatóival. Erre az időszakra esik a Nobel-díjas etológus, Konrad Lorenz budapesti látogatása és etológiai bemutatója az orosz-lán-barlangban, ahonnan – szakértő viselkedésének köszönhetően – sértetlenül tért vissza.

A főigazgatói megbízatás Anghy professzor számára nem sine cura volt, hanem – természetesen – sok egyéb kötelezettséggel járt együtt: tagja lett az MTA Állattenyésztési és Állattani Bizottságának; az Állattenyésztési, valamint az Állatkerti Tudományos Tanácsnak; a Földművelésügyi Minisztérium Kisállat-tenyésztési Szakbizottságának; a Minisztertanács Mezőgazdaság-fejlesztő Bizottságának; elnöke a Magyar Biológiai Társaság Állattani Szakosztályának; a Magyar Agrártudományi Egyesület Kisállat-tenyésztési Szakosztályának; a Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat Biológiai Szakosztálya Állatkerti Munkabizottságának. Befolyását felhasználva küzdött az állatkertek tudományos jelentőségének, biológiai feladatkörének elismertetéséért, a szűk ketrecekbe zárt, szívzorítóan kicsire méretezett kifutókba szorított szerencsétlen állatkerti állatok jobb, természetes környezetet biztosító elhelyezéséért; terveik között szerepelt az Állatkert áthelyezése a Hűvösvölgybe, és felszerelése biológiai kutató laboratóriumokkal. Álmaikat azonban tíz termékeny éven át tartó főigazgató-sága alatt sem sikerült megvalósítani. Nyugállományba vonulása (1968) után országunk más városaiban megnyílt állatkertek szakmai tanácsadó-felügyelőjeként tevékenykedett, de ismeretterjesztő szakirodalmi működését kora előrehaladtával, széleskörű elfoglaltsága ellenére sem hagyta abba. Ennek is köszönhető, hogy háromszor is kitüntették a Munka Érdemrend arany fokozatával.

Anghy Csaba Geyza érettségi vizsgájától számított 45 év elteltével, 1964-ben látogatott vissza Patakra. Így ír erről visszaemlékezéseiben: „...Amikor az év elején ellátogattam gyermekkori múltam színhelyére, a dr. Újszászy Kálmán főkönyvtárostól és a dr. Egey Antal biológus tanártól hallottak felidéztek az évtizedek múlása ellenére is élénk emlékeim kibontakozását. Az öreg természetrajz gyűjtemény ma, sajnos, már elég elhagyatott állapotban van. Egey tanár úr minden igyekezete ellenére nem támogatják fenntartását, sőt talán még a gyűjtemény létére is törnek. Szomorú dolog, hogy új társadalmunk építésében a biológiai szemlélet alapozó szerepét nem ismerik el, nyilván, mert nem is ismerik. A gyűjteménytárban már csak az ásványgyűjtemény, meg a szerény maggyűjtemény a régi, melynek a régi hutában fűvott magtartó üvegeit még Karádi tanár úr szerezte be, mert a tikketekken még megtaláltuk kezeírását, úgyszintén néhány nedves

készítményen is. A ma már nagyon szerény madárgyűjtemény is gyermekkorom „rendezési” emlékeit élesztette, de azóta bizony sok emlős és rengeteg rovar ment teljesen tönkre...”

Az elmúlás – természetesen – a régi tanárokat, köztük Karádi Györgyöt, majd – éppen huszonöt évvel ezelőtt, 1982. október 5-én – a hálás tanítványt, Anghy Csaba Geyza egyetemi tanárt, a Fővárosi Állat- és Növénykert főigazgatóját is utolérte. Fennmaradt visszaemlékezésében azonban a volt pataki diák nem csupán emléket állított egykori tanárának, hanem számunkra is követendő példát mutatott: bizony, szép és örvendetes lenne, ha a ma élő, itthon, vagy külföldön hírnevet szerzett egykori „pataki diákok” ugyanígy megemlékeznének iskolájukról és volt tanáraikról, akik példamutató oktató-nevelő munkájukkal életre szólóan meghatározták tanítványaik pályafutását, sorsának alakulását.

(A szerző Anghy Csaba Géza diákéveiről a Sárospataki Református Főiskola akadémiai és gimnáziumi értesítőiben található tanulmányi adatok, valamint a SRK Tudományos Gyűjteményeinek Kézirattárában őrzött „Diffugere nives...” c. írás másolatának szíves megküldéséért a Kézirattárnak ezúton fejezi ki köszönetét.)